

МОТИВАЦІЙНИЙ КОМПОНЕНТ У СТРУКТУРІ ПРОФЕСІЙНОГО ІНТЕРЕСУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

У статті розкривається місце мотиваційного компонента у структурі професійного інтересу майбутніх учителів фізичного виховання. Визначено, що мотиваційний компонент є стрижневою структурною складовою професійного інтересу педагога.

Ключові слова: професійний інтерес, мотиваційний компонент.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. На сучасному етапі розвитку вищої освіти одне з перших місць займає питання про стан професійної підготовки учителя фізичної культури. Завдання вищих навчальних закладів – здійснювати підготовку конкурентоспроможних фахівців. Це досягається нині шляхом впровадження у навчальний процес сучасних новітніх технологій та засобів навчання.

Концептуальні положення щодо змісту й організації професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури у вищих навчальних закладах базуються на засадах законів України "Про освіту" (1996), "Про вищу освіту" (2002), Концепції педагогічної освіти (1998), Національної доктрини розвитку освіти (2002), Державної програми "Вчитель" (2002), Болонської декларації (1999), які наголошують на необхідності неперервності, гнучкості, доступності, відкритості, гуманістичної спрямованості фізкультурної освіти. Нова концепція розвитку фізичної культури України обумовлює необхідність відповідних змін у підготовці майбутніх учителів фізичної культури в системі вищої педагогічної освіти.

Під час професійної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання виникає немало питань, успішне вирішення яких залежить від багатьох умов. Однією з таких умов є формування у студентів професійного інтересу до педагогічної діяльності. Створення сприятливих умов для розвитку професійного інтересу студентів розширює можливості щодо формування ціннісних орієнтацій, мотивів, потреб особистості до педагогічної професії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Педагогічний аспект інтересу досліджували В. Іванов, Н. Морозова, Г. Щукіна та ін. Окремі аспекти формування професійно-педагогічного інтересу розглядали у своїх працях Т. Воробйова, С. Вороніна, Н. Кичук, Л. Мажитова, Т. Панкратов та ін. Проблеми фізичного виховання як процесу професійної підготовки майбутніх фахівців досліджувалися О. Вацебою, Е. Вільчковським, М. Герциком, Л. Сущенко та ін.

Незважаючи на те, що з боку науковців велика увага приділяється вказаній вище проблемі, залишається недостатньо розробленим питання формування мотиваційного компоненту професійного інтересу майбутніх фахівців фізичного виховання.

Мета роботи – розкрити місце мотиваційного компонента у структурі професійного інтересу майбутніх учителів фізичного виховання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Мотиваційний компонент є стрижневою структурною складовою професійного інтересу педагога. Це сформованість духовного світу особистості, що спонукає до здійснення педагогічної діяльності на високому науково-методичному рівні.

Мотиваційний компонент особистості майбутнього вчителя, як обов'язковий чинник, включає інтерес до навчання та до матеріалу, що вивчається. На нашу думку, він є інтегральною якістю, яка характеризується сукупністю соціальних установок, ціннісних орієнтацій, інтересів.

Будь-який інтерес зв'язаний із мотивом. Поняття "мотив" має широкий діапазон і включає в себе потреби, спонукання, інтерес, захоплення, схильність, прагнення тощо [8, с. 177].

Дослідники О. Леонт'єв, А. Маркова довели, що завдяки мотивації певна діяльність для індивіда набуває особистісний сенс, формує стійкий інтерес до неї, перетворює зовнішню задану мету у внутрішні потреби особистості [5, с. 100].

Подібної точки зору дотримуються також учені Л. Божович, С. Рубінштейн, які наголошують, що мотив є формою прояву потреби, у якій відображається те об'єктивне, у чому ця потреба конкретизується в конкретних умовах і на що спрямовується діяльність [1].

Щоб потреби трансформувалися в інтерес, вони повинні пройти складний шлях мотивації. Виходячи з цього, інтерес – це потреба, яка пройшла стадію мотивації, усвідомлена спрямованість людини до задоволення нагальних для неї потреб [4, с. 60].

Мотив викликається тільки тією потребою, яка в конкретній ситуації набуває найбільш об'єктивної і суб'єктивної цінності.

У психіці людини потреби суб'єктивізуються у вигляді бажань, цілей, потягів тощо, і через це вони можуть бути як матеріальними, так і духовними [1]. Матеріальні потреби пов'язані передусім із забезпеченням потреб фізичного функціонування людини (у їжі, житлі, одязі та ін.). Проте, більшість матеріальних потреб у своїй основі має духовну сутність, що насамперед виявляється в тому, що задоволення матеріальних потреб людиною здійснює з урахуванням своїх індивідуальних запитів і бажань [3, с. 18]. Отже, більшість потреб людини мають подвійний характер: як життєва необхідність і як прагнення задовольнити духовні запити.

Ми повністю погоджуємося із зазначеними вище думками і вважаємо, що бажання, потяги майбутнього вчителя найбільше реалізуються в практичній діяльності, яка в освітньому процесі вищого навчального закладу представлена системою семінарів-практикумів, дослідницькою діяльністю, комплексом різних видів педагогічної практики, де майбутній фахівець (учитель фізичного виховання) вирішує навчальні та виховні завдання, реалізує комплекс фахових знань, умінь та навичок, особисті потреби в самоствердженні як педагога.

Характерною особливістю інтересу до професії є динамічність, що зумовлюється динамікою потреб, які складають основу інтересу і знаходяться в постійному розвитку. У процесі навчання й опанування професійними знаннями, вміннями та навичками, уявлення майбутніх фахівців фізичного виховання про різні її боки змінюються і, як наслідок, відбивається на загальному ставленні до професії вчителя на рівні сформованості професійного інтересу.

Успішність педагогічної роботи вчителя багато в чому залежить від професійної спрямованості, його світоглядної позиції, що проявляється в духовних і соціальних потребах, мотивах поведінки, психологічних установках, інтересах, ідеалах тощо [5]. Спрямованість на високі громадські і педагогічні ідеали створює основу для формування професійно значущих якостей учителів. Між спрямованістю та професійно значущими якостями існує взаємозв'язок і взаємозалежність. Тому до вищих педагогічних навчальних закладів мають вступати професійно спрямовані абітурієнти.

Змістову спрямованість особистості майбутнього вчителя визначають: 1. Професійні потреби у: спілкуванні з дітьми та їх батьками; оволодінні (поглибленні, розширенні) педагогічними та психологічними знаннями, а також загальнопедагогічними навичками та вміннями; постійному поповненні спеціальних знань; практичній освітньо-виховній роботі; дослідженні педагогічних проблем; громадській роботі; професійному самовихованні і самореалізації; естетичному оформленні життя школи та учнів.

2. Мотиваційні потреби: участь у педагогічній роботі, потреби принести користь школі, учням та їх батькам; високий громадянський та професійний ідеал; прагнення підвищити свій соціально-педагогічний статус.

3. Основні види діяльності: пізнавальна, науково-методична; індивідуальна та групова, навчально-виховна; громадянсько-просвітницька; трудова; конструктивно-технічна в гуртках і в позакласній роботі; художньо-естетична у сфері художньої самодіяльності; спортивна, ігрова.

4. Риси особистості майбутнього вчителя, що відображають його громадянську та професійну спрямованість: патріотизм, вірність духовній історичній спадщині батьківщини, орієнтація на національні та загальнолюдські моральні цінності; любов до дітей, милосердя, миролюбність, гуманізм; громадянськість, законопослушність, усвідомлення громадського обов'язку щодо просвіти молоді та народу, соціально-педагогічна активність; принциповість, зокрема у ставленні до загальнолюдських моральних цінностей; соборність, колективізм; професійне новаторство, чутливість до інновацій, творчість у педагогічній роботі; професійна працездатність; товариськість, толерантність, прагнення до співробітництва, миролюбність у ставленні до людей різних національних та релігійних віросповідань [7, с. 7].

Основними завданнями педагогічної діяльності вчителя є самоосвіта та самовиховання. Потреба в самоосвіті та самовихованні є важливим чинником становлення особистості, однак однієї потреби недостатньо. У процесі навчання студент має володіти розвинутою силою волі, зібраністю для втілення бажання у потребу активної дії.

Вважаємо, що існує тісний взаємозв'язок між моральними потребами і самовихованням, оскільки потреба в набутті якостей, властивостей, необхідних учителю, шляхом самовиховання, є потребою моральною. На самовиховання впливають мотиви, переконання, керівництво цим процесом, тому самовиховання варто розглядати в поєднанні з вихованням як складову частину формування особистості майбутнього вчителя.

Провідним мотивом самовиховання та самоосвіти студентів є усвідомлення необхідності ліквідації розриву між вимогами педагогічної діяльності та власними можливостями [6, с. 196].

Під самовихованням Т. Осипова розуміє усвідомлену діяльність особистості, спрямовану на формування та удосконалення власних позитивних якостей та усунення негативних. Однак у цьому процесі необхідне врахування чинників, які будуть стимулювати студента – це прагнення стати кращим, вимоги суспільства до освіти громадян, педагогічні впливи, які відчуває особистість у процесі навчання та виховання. Під впливом цих причин створюються внутрішні передумови для самовиховання, формуються потреби, погляди, уточнюються ідеали та цілі [6, с. 196].

Стверджуємо, що до структури професійного інтересу вчителя фізичного виховання має обов'язково входити такий елемент, як мотивація діяльності. Це пов'язано з тим, що мотивація є важливим регулятором людської діяльності. "Чим вищий рівень мотивації, чим більше чинників (мотивів) спонукають людину до діяльності, тим більше зусиль вона схильна докласти" [2, с. 9].

Загальновідомо, що поняття мотивації включає в себе всі види спонукань: мотиви, потреби, інтереси, прагнення, цілі, ідеали тощо. Усі вони відіграють різні ролі в загальній картині мотиву дії. Серед них особливе місце посідають мотиви: вони спонукають, спрямовують і регулюють поведінку та діяльність особистості. Мотив виражає суб'єктивне ставлення людини до свого вчинку, свідомо поставлену мету, яка спрямовує та пояснює поведінку. Людина ніде не розкривається так повно, як у мотивах поведінки.

Студент може успішно оволодівати професійними вміннями, проявляти деякі здібності і в той же час негативно ставитися до своєї професії, відрізнитися негативною сприйнятливістю до педагогічних явищ, до вирішення педагогічних завдань. У зв'язку з цим неадекватна мотивованість може позначитися на структурі й ефективності діяльності, що здійснюється [3, с. 37].

У ході теоретичного аналізу досліджуваної проблеми ми переконалися в тому, що тільки адекватна цілям педагогічної діяльності мотивація забезпечує гармонійне здійснення цієї діяльності і саморозкриття особистості майбутнього вчителя. Тому проблема мотиваційної готовності виявляється однією з центральних у підготовці вчителя.

Отже, одним із найважливіших завдань формування професійного інтересу в студентів вищих педагогічних навчальних закладів є розвиток мотивації досягнення, яка пов'язана з потребою особистості досягти бажаного результату в педагогічній діяльності. С. Зазнюк визначає її як "прагнення людини досягти значних результатів, успіхів у діяльності" [2, с. 165].

На думку американських психологів Д. Аткинсона і Д. Мак-Клелланда, мотив досягнення складається з двох протилежних мотиваційних тенденцій – прагнення до успіху (мотивація досягнення) та запобігання невдачі [9]. Д. Мак-Клелланд, аналізуючи умови формування мотивації досягнення, об'єднав основні компоненти в чотири групи: 1) формування синдрому досягнення (перевага в людині прагнення до успіху над прагненням уникнути невдачі); 2) самоаналіз; 3) формування прагнень і навичок ставити перед собою високі, але адекватні цілі; 4) міжособистісна підтримка.

Вважаємо зазначені вище ідеї цінними для втілення в педагогічному експерименті. Однак, на нашу думку, послідовність компонентів має бути переглянута. На перше місце доцільно висувати "самоаналіз", потім формування прагнень і навичок ставити високі цілі, які вирішуються завдяки формуванню синдрому досягнення. Міжособистісна підтримка, як елемент мотиву досягнення, створюється паралельно з попередніми елементами. Враховуючи зазначене вище, вважаємо, що формування професійного інтересу в майбутніх учителів фізичного виховання необхідно починати саме з формування мотивації досягнення цілей під час викладання.

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Аналітичний підхід до розкриття змісту мотиваційного компонента дав нам змогу дійти висновку про необхідність розробки таких педагогічних умов, які б могли забезпечити ефективне формування професійного інтересу майбутніх учителів фізичного виховання.

Подальші дослідження будуть проведені у напрямку вивчення інших структурних компонентів професійного інтересу майбутніх учителів фізичного виховання.

Використані джерела

1. Божович Е. Д. Особенности усвоения учебного материала школьниками / Е. Д. Божович, М. К. Гумматова, В. Е. Сосина // Сов. пед.-ка. – 1988. – № 10. – С. 41-45.
2. Зазнюк С. С. Психологія мотивації : навч. посіб. / С. С. Зазнюк. – К. : Либідь, 2002. – 304 с.
3. Кацова Л. І. Формування професійного інтересу у майбутніх учителів у процесі педагогічної практики : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Л. І. Кацова. – Х., 2005. – 184 с.
4. Кикнадзе Д. А. Потребности. Поведение. Воспитание / Д. А. Кикнадзе. – М.: Мысль, 1968. – 148с.
5. Леонтьев А. Н. Избранные психологические произведения / А. Н. Леонтьев. – Т. 2. – М. : МГУ, 1983. – 318 с.
6. Осипова Т. Ю. Формування професійно-орієнтованої особистості майбутнього вчителя : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Т. Ю. Осипова. – Одеса, 2001. – 248 с.
7. Педагогічна практика : навч.-метод. посіб. / за ред. А. А. Сбруєвої, М. П. Кононенко. – Суми : Ред.-вид. відділ СДП, 1999. – 164 с.
8. Хекхаузен Х. Мотивация и деятельность. Т. 1 : [пер. с нем.] / Х. Хекхаузен. – М., 1986. – 392 с.
9. Atkinson D. The Projective expression of needs / D. Atkinson, D. Mc.Clelland // Journal of Experimental Psychology. – 1984. – № 33. – P. 35-41.

Kara S.I.

MOTIVATIONAL COMPONENT IN THE STRUCTURE OF PROFESSIONAL INTEREST OF FUTURE TEACHERS OF PHYSICAL EDUCATION.

In the article the place of motivational component in the structure of professional interest of future teachers of physical education. Determined that the motivational component is the core structural component of professional interest of the teacher.

Key words: *motivational component, professional interes.*

Стаття надійшла до редакції 05.08.2013 р.

